

Ковтун Н. М.

доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії Житомирського державного університету
(Житомир, Україна), E-mail: miller-melnik@ukr.net

КОНВЕНЦІЙНІ І НЕКОНВЕНЦІЙНІ ФОРМИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

***Анотація.** На основі аналізу атрибутивних ознак політичної активності розглянуто два її види – політичну участь і політичну діяльність. Обґрунтовано, що політична активність може набувати конвенційних, закріплених у правовій системі правил і норм, і неконвенційних форм – участі в несанкціонованих мітингах і страйках, захопленні приміщень, погромів, нищенні майна, проявах екстремізму й тероризму.*

***Ключові слова:** політична активність, політична діяльність, політична участь, абсентеїзм, політична система.*

Актуальність дослідження. Політична активність, спрямована на задоволення політичних потреб та інтересів кожного громадянина і суспільства загалом, є засадничим фактором розвитку соціуму. Вона є особливим механізмом ретрансляції з індивідуального рівня інтересів і потреб більшості населення на суспільний рівень. Політична активність реалізується через участь громадян у діяльності громадських організацій, політичних партій, органів місцевого та державного управління. Однак вона навіть у найбільш демократичних суспільствах, зазвичай, вичерпується участю у виборах. У міжвиборчий період більшість громадян позбавлені реального впливу на прийняття і впровадження політичних рішень.

Високий рівень цілеспрямованої політичної активності й здатність її суб'єктів усвідомлювати свій громадянський обов'язок є основою функціонування держави як форми організації суспільства. У широкому розумінні політична активність постає особливим засобом захисту прав і свобод громадян. Однак, в українських реаліях громадяни не вбачають у політичній активності ефективного механізму реалізації власної волі та не завжди можуть розібратись у політичній ситуації, раціонально обґрунтовуючи свою позицію. У таких умовах більшість громадян не здатні брати на себе відповідальність за результати власного політичного вибору.

Актуальність дослідження політичної активності зумовила значний інтерес до означеної проблематики в науковій літературі, однак, у процесі її аналізу основна увага зосереджена на дослідженні суб'єктів, масштабів, інтенсивності й механізмів політичної активності та її впливу на різні сфери суспільного життя. Зокрема, політологічний аспект виявлення політичної активності розкривається у працях І. Білоконя, А. Дегтярьової, Г. Дилігенського, М. Дмитрієвої, Л. Мілбрайта, Д. Ольшанського, О. Скар, О. Шестопаля. У межах соціологічної науки політична активність стала предметом зацікавленості К. Абульханової-Славської, Г. Белицької, А. Брушлинського, В. Жукова, Н. Смелзера. Натомість ціннісно-мотиваційні аспекти політичної активності розкриті у працях О. Балакірева, М. Довгопол, О. Петрунько. В українській науковій парадигмі до дослідження політичної активності зверталася І. Білоус, Н. Дембіцька, А. Лісневська. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених аналізу змісту та структури політичної активності, її конвенційні й неконвенційні форми потребують більш детального аналізу.

Метою дослідження є аналіз конвенційних і неконвенційних форм політичної активності в умовах суспільних трансформацій.

Реалізація поставленої мети з необхідністю зумовлює визначення змісту поняття «політична активність». Згідно з «Політологічним енциклопедичним словником» за редакцією Ю. Шемшученка, політична активність – є однією з форм суспільної активності, діяльності соціальних суб'єктів, яка має на меті впливати на прийнят-

тя політичних рішень, здійснення своїх інтересів [7, с. 22]. Політична активність визначається авторами словника через феномен діяльності, специфічна сутність якої полягає у сукупності дій окремих індивідів і великих соціальних груп (класів, партій, суспільних організацій тощо), спрямованих на реалізацію їх політичних інтересів, насамперед, завоювання, утримання і використання влади [7, с. 22]. При цьому політична діяльність характеризується свідомими діями, цілеспрямованістю, задоволенням політичних інтересів, постаючи однією з найважливіших умов існування суспільства. Політична активність має два основні рівні. Політична участь, як нижчий рівень політичної діяльності, реалізується через вибори, мітинги, збори, маніфестації, голодування, альтернативні рухи, страйки та ін. Другий – вищий рівень політичної діяльності – охоплює професійну політичну діяльність, яку здійснюють члени уряду, депутати парламенту, керівники партій та рухів.

Заслуговує на увагу й визначення політичної активності, запропоноване Л. Кияшко у монографії «Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації». Під політичною активністю дослідниця розуміє інтенсивність участі суб'єкта у політичному процесі загалом і в межах окремих форм політичної діяльності. На індивідуальному рівні політична активність тлумачиться нею як сукупність тих форм життєдіяльності особи, в яких виявляються її прагнення брати активну участь у політичних процесах, обстоювати свої політичні права та інтереси [6, с. 16–17]. Фактично Л. Кияшко розглядає політичну активність в її енергетичному розумінні як міру інтенсивності політичної участі, політичної діяльності та політичної поведінки.

Проте, з розумінням політичної активності лише як рівнем інтенсивності діяльності важко погодитись, адже поняття «політична активність» є значно ширшим за обсягом, порівняно з політичною діяльністю, політичною участю та політичною поведінкою. На відміну від політичної діяльності, яка має усвідомлений цілеспрямований характер, політична активність охоплює широкий спектр політичних явищ, які містять раціональні й ірраціональні способи перетворення дійсності. На цій підставі політична активність розглядається нами як форма соціальної активності, спрямована на формування, збереження, селекцію і ретрансляцію політичних цінностей та задоволення політичних потреб на індивідуальному і суспільному рівнях.

Суб'єктами політичної активності є соціальні спільноти, державні й недержавні організації, особи, які беруть участь у постановці і вирішенні політичних проблем. Важливу роль як суб'єкти політичної активності відіграють й політичні партії як організації, які поєднують людей за спільністю політичних інтересів і переконань з метою реалізації їх політичних інтересів. Щоправда, існує суттєва розбіжність у визначенні суб'єктів політичної активності у демократичних, авторитарних і тоталітарних суспільствах.

Якщо у демократичних спільнотах від політичної активності окремих громадян через механізми функціонування політичних партій або громадських організацій залежить визначення основних напрямків розвитку держави і суспільства, то в авторитарних і тоталітарних державах політична активність на мікрорівні інспірується державними органами задля легалізації власних волюнтаристських рішень. У таких суспільствах політична активність набуває ознак імітації. При цьому можуть існувати цілком інституалізовані об'єднання, в яких начебто знаходить своє відображення воля більшості громадян держави. Водночас і в демократичних, і в тоталітарних суспільствах політична активність розглядається як атрибутивна ознака можливості досягнення політичної стабільності через легальні способи політичної діяльності.

Дослідження вольової специфіки політичної активності вимагає звернення й до проблеми долученості громадян України до політичного життя. Відомий український дослідник Є. Головаха виділив шість рівнів долученості громадян нашої держави до суспільного життя: шостий (найвищий) рівень співвідноситься з

активністю *харизматичних лідерів* політичних рухів, які нараховують декілька десятків відсотка від загальної чисельності дорослих громадян держави; п'ятий рівень співпадає з діяльністю *політичних функціонерів*, яких в Україні чимало; четвертий рівень охоплює активність *суспільно-політичних діячів*, яких у нас практично немає, адже до цієї категорії має належати інтелектуальна еліта суспільства, що намагається упроваджувати суспільні цінності та критично ставитися до держави; третій рівень співвідноситься з активністю *членів політичних організацій та партій*, кількість яких в Україні складає 2–3 %; другий рівень співвідноситься з діяльністю членів неpolітичних громадських організацій, відсоток яких в українському суспільстві мізерний; перший рівень політичної активності співпадає з діяльністю звичайних громадян, які не цікавляться політикою та фактично не мають жодних важелів впливу на неї, таких, за даними соціологів, в Україні 87% [2, с. 16–17]. Фактично в українському суспільстві простежується дисбаланс щодо суб'єктів політичної активності. Лівова частка громадян фактично усунута від впливу на політичні рішення. Безпосередніми суб'єктами політичної активності в Україні є партійні функціонери, лідери політико-олігархічних кланів, які часто маніпулюють волевиявленням мільйонів громадян.

Кардинально змінилася інтенсивність політичної активності в українському суспільстві під час Євромайдану, який розпочався в листопаді 2013 р. На протязі всього 2014 р. в українському соціумі був досить високий рівень політичної активності. Згідно з даними опитувань, проведених Київським міжнародним інститутом соціології, у грудні 2014 р., порівняно із початком року рівень готовності до участі у акціях протесту значно не змінився: у лютому 2014 р. у акціях протесту були готові брати участь 42,2 % дорослих жителів України, у грудні частка таких людей становила 43,3 % [1]. До участі в акціях протесту значною мірою були готові і чоловіки, і жінки, люди усіх вікових категорій (окрім літніх людей), мешканці міст і сіл. Загальний рівень готовності до участі в акціях протесту зростав разом із рівнем освіти.

У цей період також відбувся поступовий перехід від протестних форм політичної активності до активності, пов'язаної з необхідністю захисту української держави від агресії з боку Росії. Ці тенденції якнайповніше проявилися у формуванні добровольчих збройних загонів та у волонтерському русі, спрямованому на допомогу армії та біженцям з окупованих територій. Про високий рівень активності спротиву іноземній збройній інтервенції населення України засвідчує опитування Київського міжнародного інституту соціології, результати якого оприлюднені у вересні 2015 року. Так на запитання «Яким діям Ви б надали перевагу в умовах іноземної збройної інтервенції у Ваше місто чи село?» 23,8 % респондентів обрали варіант чинити збройний опір, 28,6 % – опиратися шляхом участі в акціях громадянського опору (демонстраціях, протестах, маршах, бойкотах, страйках, громадській непокорі), 11 % – виїхати у більш безпечний регіон України, 3,2 % – виїхати за кордон, 13,1 % – нічого не робити, 18,4 % – не визначилися зі своєю думкою, 1,9 % – відмовилися відповісти [4]. Зауважимо, що готовність 24 % населення взяти в руки зброю для захисту України є достатньо високим показником, адже слід враховувати, що більше як 50 % відсотків населення України становлять жінки, також значну частину населення становлять діти і люди похилого віку.

Водночас у 2015 р. політична активність громадян України перейшла переважно у конвенційне русло. Це засвідчують дані опитування Київського міжнародного інституту соціології у вересні 2015 року, які показали достатньо високий рівень виборчої активності громадян держави. Зокрема, лише 14,2 % з них заявили, що не будуть брати участь у ймовірних виборах до Верховної Ради України [9]. Деяко знизився рівень політичної активності громадян у лютому 2016 року, свідченням чого стало небажання брати участь у виборах до Верховної Ради України 26,4 % громадян держави [8]. Таке зниження активності у політичній сфері пов'язане із

«втомою» громадян від військового конфлікту на Сході України та розчарування через суперечливість модернізаційних процесів.

Щодо масовості участі громадян у політичній активності в науковій літературі сформувалося два основні підходи. Так, у межах першого підходу (Ж.-Ж. Руссо, Дж. Міль, Б. Барбер, К. Пейтмен) обґрунтовується позиція необхідності залучення якнайбільшої кількості громадян до політичної активності. Натомість прихильники демократичного елітизму (Е. Берк, Ж. де Местр, Х. Ортега-і-Гассет, Й. Шумпетер) надмірне розширення суб'єктів політичної активності вважали загрозою існуванню парламентаризму. На їх думку, слід обмежити прийняття політичних рішень лише тими, хто більш обізнаний і може свідомо підтримувати демократичні цінності. Небезпеку гіпердемократії у ХХ ст. Х. Ортега-і-Гассет пояснював тим, що у суспільному житті Європи уся влада перейшла до мас. Але маси навряд чи можуть керувати навіть власною долею, не кажучи вже про ціле суспільство. Однак, у суспільно-політичних реаліях ХХІ ст. мова не може йти про обмеження загального виборчого права. Натомість перед політичною системою постає нагальна необхідність підвищення політичної культури громадян, акцентуації на їх безпосередній відповідальності за свій політичний вибір.

Існує досить суперечливий зв'язок між політичною активністю громадян та ефективністю діяльності політичних систем. Різке збільшення кількості громадян і соціальних груп, залучених до політичної діяльності, що проявляється у зростанні кількості партій та масових рухів, у політизації етнічних груп, страйках, політичних демонстраціях, з одного боку, призводить до зниження ефективності функціонування політичної системи і навіть може паралізувати її. З другого боку, інституційні легальні форми виявлення політичної активності підвищують рівень ефективності функціонування політичної системи. В обох випадках зростання політичної активності свідчить про нестабільність політичної системи, невідповідність принципів її функціонування потребам та інтересам більшості населення.

До визначення критеріїв (параметрів) політичної активності існують різні підходи. Серед них найбільшої уваги заслуговує виділення С. Грабовською таких її складових: 1) соціально-політична свідомість (вміння чітко мотивувати свою політичну діяльність, здійснювати вибір, приймати рішення тощо); 2) духовна зрілість (наявність у людини чітких політичних та моральних орієнтирів, спрямованості, інтересів, ідеалів); 3) емоційна зрілість (здатність не тільки свідомо аналізувати свої переживання, а й вміння керувати своїми почуттями); 4) соціальний інтелект (засіб соціальної адаптації, накопичення й аналізу соціально-політичних знань, вирішення завдань тощо) [3, с. 20–29]. Поряд з цим, дослідниця поділяє параметри політичної активності на об'єктивні (поведінкові) та суб'єктивні (ментальні). Утім, і до цієї класифікації параметрів політичної активності слід висловити декілька зауважень. Знову ж таки, у ній наявні щонайменше три основи поділу: по-перше, маються на увазі вказівки на свідомість як універсальну людську якість, по-друге, у поділі наявна вказівка на духовну і емоційну зрілість (це при тому, що обидва види зрілості співвідносяться як сумісні перехресні поняття), по-третє, ще однією основою поділу є соціальний інтелект, який є складовою свідомості.

На основі врахування вищевказаних компонентів політичної активності, на нашу думку, у її структурі поряд зі сферою знань, світоглядно-ціннісних орієнтацій, умінь, навичок, практичних настанов, емоцій, основну роль відіграє вольова складова. Саме вона дозволяє реалізувати ініціативність, відповідальність, рівень самодіяльності суб'єкта політичної активності. Навіть за умови володіння широким спектром знань і навичок, людина позбавлена вольових якостей (рішучості, мужності, відваги, самовідданості, відчайдушності та ін.), приречена на невдачу у політичній діяльності.

Для позначення відсутності політичної активності у науковій літературі вико-

ристовують поняття «абсентеїзм» (від лат. *absentia* – відсутність). Серед тих, хто не бере участі в політиці, є дві групи – «непохитно аполітичні та ті, хто тимчасово з різних причин відсторонився від участі, тобто залежно від ситуації: або бере участь, або не бере» [6, с. 29–30]. Причинами абсентеїзму можуть бути політичне і соціальне благополуччя, так і політична апатія, спричинена втратою довіри до політиків і державної влади загалом. Високий рівень абсентеїзму засвідчує кризу певної політичної системи. У деяких випадках абсентеїзм вимагає від суб'єкта значних вольових зусиль. Незважаючи на позірну апатичність прихильників абсентеїзму, у тоталітарних спільнотах за умови мобілізаційного типу політичної активності виявлення небажання брати участь в імітованій активності вимагає значних вольових зусиль.

У контексті виявлення вольових засад політичної активності заслугоує на увагу її поділ на конвенційну (легітимну) і неконвенційну (нелегітимну) форми. У першому випадку йдеться про «діяльність офіційних політиків – від президента до лідера первинного осередку зареєстрованої партії. Сюди входить і активність легальної опозиції та санкціонована активність громадян. У другому випадку активність включає політичну діяльність «непримиренної опозиції» (наприклад, терористичних організацій на кшталт «червоних бригад») [5, с. 32]. Основою виявлення політичної активності на конвенційному і неконвенційному рівнях є особистісні якості індивіда, його сильні вольові якості, холеричний або сангвінічний тип темпераменту.

Конвенційні форми політичної активності узгоджуються з закріпленими, насамперед, у правовій системі правилами і нормами. При цьому рівень інтенсивності конвенційних форм політичної активності рухається у діапазоні від абсентеїзму до участі у політичних організаціях. Найпоширенішою формою конвенційної активності є участь у виборах як найпростішій формі ретрансляції індивідуального політичного волевиявлення на суспільний рівень. Участь у формах політичної активності широких мас населення забезпечує політичну систему від непередбачуваних проявів стихійної деструктивної активності. Участь у політичному волевиявленні покладає на виборця й певний рівень відповідальності за прийняті обраними політиками рішення.

Вольовий характер політичної активності найбільш повно виявляється у діяльності політичних партій. Як вже відзначалося, бажання й мотивація як основа вольового виміру політичної активності у діяльності політичних партій розкривається у теоретичному обґрунтуванні інтересів різних соціальних спільнот та у виробленні відповідної до них ідеології щодо визначення форм і методів політичної діяльності. Мотивація і воля мають вирішальне значення і в процесі боротьби за завоювання, утримання та використання політичної влади.

На відміну від конвенційних, неконвенційні форми політичної активності базуються на порушенні чинних правил і норм. У свою чергу вони можуть втілюватися у формі підписання петицій, участі в санкціонованих мітингах і страйках. Однак, вони можуть набувати й нелегітимних форм політичної активності – захоплення приміщень, погромів, нищення майна, проявів екстремізму й тероризму. У зв'язку з цим неконвенційні форми політичної активності поділяються на ненасильницькі й насильницькі.

Якщо говорити детальніше про ненасильницькі види політичної активності, то найбільшої уваги тут заслугоує «громадська непокоря». Вона втілюється у несанкціонованих мітингах і маршах протестів, пікетах, сидячих страйках й самоприковуванні протестувальників до об'єктів інфраструктури, перекритті доріг, в окремих випадках – у несплаті податків та припиненні ділової активності. У новітній історії можна навести щонайменше два промовисті взірці відповідної тактики. Йдеться про боротьбу ненасильницькими способами за здобуття незалежності Індії на чолі з М. Ганді, одним з найяскравіших моментів якої став «Соляний похід»

(1930) проти державної соляної монополії та рух за розширення громадянських прав чорношкірого населення у США у 60-х рр. ХХ ст., очолюваний М. Л. Кінгом.

Одним з різновидів такого типу неконвенційної політичної активності, що отримав розвиток у ХХІ ст., стала модель ненасильницького опору революцій постмодерну («помаранчева революція», «революція троянд», «революція гідності»), які набувають форм гри або веселого і цікавого заходу. Утім, подібні типи політичної гіперактивності за умови втручання провокаторів і спецслужб набувають насильницького характеру. Участь у таких революціях посилюється задіяністю її прихильників у мережевій формі комунікації. Деякі дослідники (М. Гранноветер, Е. Гідденс, Р. Коллінз, М. Манн) навіть запропонували говорити про становлення моделі «мережевої форми політичної активності».

Поряд з ненасильницькими формами неконвенційна політична активність може переростати й у крайні форми екстремізму й тероризму. Однак, відомі й факти перетворення організацій, які розпочинали боротьбу неконвенційними засобами, у легітимні політичні структури. Прикладом такого типу трансформації є політична еволюція Організації визволення Палестини на чолі з Я. Арафатом.

Висновки. Конвенційна політична активність системно виявляється у діяльності професійних політиків: лідерів та членів політичних партій, депутатів представницьких органів влади, чиновників державних органів, лідерів та членів громадських організацій, представників наддержавних політичних організацій. Поряд з такими якостями, як розум, кмітливість, швидка реакція, мобільність, активну з політичної точки зору особистість характеризує високий рівень виявлення вольових якостей (наполегливості, рішучості, сміливості) як основи досягнення суспільно значущих інтересів.

Уникнення радикалізації політичної активності і її трансформація у конструктивне русло можливе лише за умови її переспрямування у конвенційні форми. Найбільш дієвим механізмом нівеляції поширення екстремізму й тероризму є переорієнтація вольових зусиль активістів у правове поле, де б вони могли не тільки виражати свою позицію, а й імплементувати свої прагнення у значущі політичні рішення на рівні державної організації.

Водночас перспективним напрямком дослідження у сфері соціально-філософського аналізу залишається дослідження діяльності суб'єктів деструктивних неконвенційних форм політичної активності – політиканства, екоактивізму, «секстремізму», «хактивізму», політичного «туризму-екстремізму», тероризму. При цьому радикально налаштовані члени активістських організацій володіють не тільки високим рівнем вольових якостей, а й здатністю віддати своє життя за «ідею».

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Акції протесту. Київський міжнародний інститут соціології, – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=2&t=3> (Дата звернення 24.04.2017)
2. Головаха Є. Соціальний цинізм і аномія в українському суспільстві: загальна динаміка і останні зміни // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін, 2014, Випуск 1 (15), Т. 1, С. 49–57.
3. Грабовська С. Психологічні чинники політичної активності молоді // Наукові студії з політичної психології, 1996, вип. 2, С. 20–29.
4. Думки і погляди населення України стосовно методів опору інтервентам / окупантам: вересень 2015 року. Київський міжнародний інститут соціології, – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=2&t=3> (Дата звернення 24.04.2017)
5. Политология: Энциклопедический словарь [Общ. ред. и сост. Ю. И. Аверьянова]. – М.: Издательство МКУ, 1993. – 431 с.
6. Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації: монографія / за ред. Л. Кияшко. – К.: Міленіум, 2013. – 216 с.
7. Политологический энциклопедический словарь / [упоряд. Ю. Шемшученка, В. Бабкіна, В. Горбатенка. – К.: Основні цінності, 2001. – 723 с.
8. Рейтинг партій в разі виборів Верховної Ради (5–16 лютого 2016 р.) Київський міжнародний інститут соціології, – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=598&p>

age=1 (Дата звернення 24.04.2017)

9. Соціально-політична ситуація в Україні: вересень 2015 року. Київський міжнародний інститут соціології, – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=2&t=3> (Дата звернення 24.04.2017)

REFERENCES:

1. Aksamii protestu. Kyivskiy mizhnarodniy instytut sotsiologii [Protest. Kyiv international Institute of sociology], – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=2&t=3> (Accessed 24.04.2017)

2. Holovakha Ye. Sotsialnyi tsynizm i anomiiia v ukrainskomu suspilstvi: zahalna dynamika i ostanni zminy [Social cynicism and anomie in the Ukrainian society: General dynamics and recent changes] // Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin, 2014, Vypusk 1 (15), T. 1, S. 49–57.

3. Hrabovska S. Psykholohichni chynnyky politychnoi aktyvnosti molodi [Psychological factors of political activity of youth] // Naukovi studii z politychnoi psykholohii, 1996, vyp. 2, S. 20–29.

4. Dumky i pohliady naselennia Ukrainy stosovno metodiv oporu interventam / okupantam: veresen 2015 roku. Kyivskiy mizhnarodniy instytut sotsiologii [The views and opinions of the population of Ukraine concerning methods of resistance to invaders / occupiers: September 2015. Kyiv international Institute of sociology], – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=2&t=3> (Accessed 24.04.2017)

5. Politologiya: Entsiklopedicheskiy slovar' [Political science: Encyclopedic dictionary]. – M.: Izdatel'stvo MKU, 1993. – 431 s.

6. Politychna uchast molodi suchasnoi Ukrainy: psykholohichni chynnyky aktyvizatsii: monohrafiia [The political fate of the youth of modern Ukraine: the psychological factors of activation: monograph] / za red. L. Kyiashko. – K.: Milenium, 2013. – 216 s.

7. Politolohichni entsyklopedychni slovnyk [Political encyclopedia dictionary] / [uporiad. Yu. Shemshuchenka, V. Babkina, V. Horbatenka. – K.: Osnovni tsinnosti, 2001. – 723 s.

8. Reitynh partii v razi vyboriv Verkhovnoi Rady (5–16 liutoho 2016 r.) Kyivskiy mizhnarodniy instytut sotsiologii [The rating of the parties in the case of elections to the Verkhovna Rada (5-16 February 2016) Kiev international Institute of sociology], – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=598&page=1> (Accessed 24.04.2017)

9. Sotsialno-politychna sytuatsiia v Ukraini: veresen 2015 roku. Kyivskiy mizhnarodniy instytut sotsiologii [The socio-political situation in Ukraine: September 2015. Kyiv international Institute of sociology], – URL: <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=2&t=3> (Accessed 24.04.2017)

Ковтун Н., доктор философских наук, доцент, доцент кафедры философии Житомирского государственного университета (Житомир, Украина), E-mail: miller-melnik@ukr.net.

Конвенциональные и неконвенциональные формы политической активности.

Аннотация. На основании анализа атрибутивных характеристик политической активности рассмотрены два ее вида – политическое участие и политическая деятельность. Обосновано, что политическая активность может приобретать конвенциональные, закрепленные в правовой системе правилами и нормами, и неконвенциональные формы – участие в несанкционированных митингах и забастовках, захват помещений, погромы, уничтожение имущества, проявления экстремизма и терроризма.

Ключевые слова: политическая активность, политическая деятельность, политическое участие, абсентеизм, политическая система.

Kovtun N., doctor of philosophical sciences, docent, associate professor of the Department of philosophy, Zhytomir state University (Zhytomyr, Ukraine), E-mail: miller-melnik@ukr.net.

Conventional and Unconventional Forms of Political Activity.

Abstract. On the basis of political activity attributes analysis it is proved in the research work that a high level of purposeful political activity as well as its subjects' capacity of their civic duty comprehension are the basis of state as a form of social organization functioning. In its general meaning political activity is interpreted by the author as a peculiar mechanism to protect rights and freedoms. Topicality of the research work is determined by the fact that in Ukrainian realities citizens do not consider political activity to be effective mechanism of their own will realization and that's why they cannot always understand the political situation on the basis of their own position.

As a result most people are not able to take responsibility for their own political choice results.

To overcome such tendencies in the article two types of political activity (political participation and political practice) are analyzed; it is also proved that political activity can be of conventional which are fixed in the legal system of rules and regulations and unconventional forms such as participation in unauthorized meetings and strikes, premises capture, massacres, property destruction, extremist and terrorist acts.

In a globalized society political activity is systematically revealed in professional politicians' activity – leaders and their family members, deputies of representative bodies, officials of state bodies, leaders and members of public organizations, representatives of supranational political organizations. Together with such qualities as intelligence, wit, quick response, mobility, active political personality is characterized by will qualities (perseverance, determination, courage) as the basis of socially significant interests' achievement. To avoid political activity radicalization and its transformation into constructive one is possible on condition of its redirection into conventional forms. The most effective mechanism to stop extremism and terrorism extension is reorientation activists' willpower into legal field where they would be able not only express their position but also implement their desires into socially important political decisions on state level.

Keywords: *political activity, network political activity, political practice, political participation, absenteeism, political system.*

УДК 1: 316.772.2 : 811.111

Доній Н. Є.,

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін,
Академія Державної пенітенціарної служби
(Чернігів, Україна), E-mail: visnukdnu@i.ua

МОВЧАННЯ ЯК ТАКТИКА КОМУНІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНО ДЕВІТАЛІЗОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. *Вказано на наявність в соціальному просторі групи соціально девіталізованих особистостей, яка за тактику комунікації обрала демонстративне мовчання з соціумом. Підсумовано, що мовчання для них це: 1) можливість продемонструвати незрозумілість соціального контексту, в якому особистість має пред'являти соціально-схвальну активність; 2) тактика відмови від системи нав'язаних орієнтирів з подальшим їхнім запереченням; 3) демонстрація обманутих очікувань.*

Ключові слова: *мовчання, соціально девіталізована особистість, комунікація, тактика, симуляція, дистанціювання.*

Актуальність публікації. Соціальний простір початку ХХІ ст. вибудував таку ієрархію цінностей, в якій на одній з перших позицій перебуває комунікація й інформація. Вшановування комунікації подібним чином дозволяє визначати соціальний простір через систему мереж/зв'язків різного гатунку й розглядати його у вигляді «пазлу» (Ж. Перек), в якому найбільш актуальним проголошується вміння пов'язувати одну деталь повсякдення з іншими. Індивід у цьому пазлі також вважається за елемент, що скріплюється з іншими, тож його втрата може призвести до неповноти картини, до браку, до розсіпання усього іншого, що вже знайшло свій зв'язок. Й ось тут ми стикаємося з тим, що деякі індивіди, які до певного часу дотримувалися репрезентативної системи цінностей, в якійсь момент починають кардинально змінювати вектор свого професійного й соціального руху. Ці індивіди повстають проти соціально-затвердженої системи цінностей і не бажають у подальшому виконувати роль «деталі/елементу», обираючи при цьому інший образ життя – той образ, який доцільніше номінувати «соціально девіталічним» [7]. Поява в соціальному просторі групи соціально девіталізованих особистостей детермінує парадокс: при розвитку різних видів комунікації та зв'язку представники вказаної групи відчужуються від соціальних контактів і майже повністю обривають вітально важливі соціальні відносини, обираючи демонстративне «не говорення с обще-